

TASAVVUFUN ANA KONULARI (6)

(...dünden devam)

İbnu'l-Arabî'ye göre a'yan-i sabite (ideler), yani Allah'ın bilgisi bakımından âlem, kadimdir. "Yoktan zuhura gelmiş değildir. Yoktan zuhura geldi demek, zatı zatında gizli kendi iradesi ile a'yane (şekillere) geldi demektir. Zira ne yok var olur ne de var yok olur. Zat denizinin inkılâbından (çalkanmasından) âlemler meydana gelmiştir" (İsmail Hakkı, Lubbu'l-Lubb ve Sirru's-Sirr, s. 12, İstanbul, 1328).

Allah bu dünyaları, isim ve sıfatlarını otaya çıkarmak için yaratmıştır. Çünkü makdursuz kadir; verme olmadan cömertlik; beslenen kimse olmadan rızık vericilik; yardım edilen bir şey olmadan yardım edicilik; rahmet edilen biri olmadan rahmet edicilik etkisiz kavramlardır (Fütûhât: 1/155).

Sadreddin Konevî de çeşitli zıt fiillerin varlığını, Allah'ın gazap, rahmet gibi sıfatlarının tezahürü için zorunlu görmektedir. Allah'ın isimleri ve sıfatları tam anlamıyla meydana çıksın diye hayır-şer, gazap-rahmet mazharı olan fiiller görünmüştür. Bunlar olmasaydı isimler ve sıfatlar arasındaki karşıtlık ve dengelilik sırrı belli olmaz, halim ve ğafur bilinmez, kötülük iyiliğe değişmezdi (Konevî, İ'caz, 109 b. Yusuf Ağa Ktph. No. 7).

İbnu'l-Arabî'ye göre kâinat, Allah'tan çıkmıştır, fakat Allah ile aynı mahiyette değildir. Mümkün varlıklar, önce yok iken sonradan Allah'tan sadir olmuştur, fakat parçanın bütünden ayrılışı gibi bir ayrılışla var olduğu düşünülemez. Zira o takdirde bunlar varlıktan varlığa çıkmış ve böylece ezelde kendi kendisiyle kâim bir varlığa sahibolmuş olurlardı.

Tanrı'nın Zat ve mahiyetine zarar vermemek için kâinat, Allah'ın ilk tecellisinden meydana gelen ilk akla dayandırılmıştır. İlk akıl tektir. Fakat yapısında çokluk yeteneği vardır. Bütün varlıkların suretlerini (idelerini) kendinde taşır. Buna kâinatın ana ilkesini teşkil eden Levh-i Mahfuz da denir.

İbnu'l-Arabî'ye göre varlık bir daire teşkil etmektedir. Bu daire, Allah'ın bir görüntüsü veya O'nun aynıdır. Dairenin merkezi Allah'tır. Başında ilk akıl vardır. Bu, bütün yaratılanların aslıdır. Her

şeyin sureti, tasarısı bunda mevcuttur. Bu suretler, şekillere konulmuştur. Nihayet yaratma devam edip insan türüne gelmiş ve en son insan yaratılmıştır. Varlık dairesinin sonunda insan bulunmaktadır. İnsanla varlık dairesi tamamlanmış ve nasıl dairenin sonu, başıyla birleşirse insan da böylece akılla birleşmiştir. Başında akıl, sonunda (başla birleştiği noktada) insan bulunan bu dairenin, iki ucu arasında kalan kısmında diğer yaratılmış dünyalar, varlıklar vardır. Nasıl dairenin merkezinden çıkan hatlar, çevrenin her noktasına aynı uzaklıkta ise bütün yaratıkların da Allah'a nisbeti öyledir. Onda değişiklik olmaz. Dairenin çevresindeki her nokta, nasıl merkeze bakarsa bütün yaratıklar da öyle Allah'a bakar, O'nun verdiğini kabul ederler (Fütûhât: 1/162).

(devamı yarın..)